

Радиоприемник Христо Ботев

тип Р-III-56-1

(вариант с 6BE6)

В началото на 1955 година в завод „Ворошилов“ е разработена нова серия от радиоприемници. Тяхното производство започва в края на същата година. От тази серия е и третокласният приемник „Хр. Ботев“. Монтиран е в актуална за времето си дървена кутия, умалено копие на тази от приемника „Родина“.

В монтажа на цялата серия са използвани модерни и евтини технологични операции. Всички метални детайли са предпазени от корозия чрез кадмиране. Цоклите и монтажните плочки са закрепени върху шаситата чрез занитване с кухи алуминиеви нитове.

Шасито на „Хр. Ботев“ е наклонено спрямо основата си. По този начин се постига по-добра видимост на скалата. Приемникът се управлява посредством две двойни копчета. Кутията е фурнирована и полирана. Украсена е с метални лайсни, които ѝ придават завършен и елегантен вид.

Приемникът „Хр. Ботев“ е най-масово произведения приемник от серията. Производството му започва още в края на 1955 г. Пилотният вариант е на база схемата на „Септември“ тип Р-III-55-3 (с миниатюрни радиолампи). През 1956 г започва производството на основния вариант, разработен с новите за това време радиолампи от серия Е80.

Лампов състав:

6BE6 - хетеродин и смесител,

6BA6 - усилвател на междинна честота,

6AT6 - нискочестотен предусилвател, детектор и автоматично регулиране на усилването,

6AQ5 - усилвател на мощност,

ЕМ4 - „магическо око“,

6X4 - токоизправител.

Технически данни:

1. Честотни обхвати:

КВ - (5,8 ÷ 18,0) MHz,

СВ - (520 ÷ 1600) kHz, (577 ÷ 187) m,

ДВ - (150 ÷ 400) kHz, (2000 ÷ 750) m.

2. Точки за настройка:

КВ - 6,6 и 17,2 MHz,

СВ - 590 и 1480 kHz, (510 и 200 m),

ДВ - 170 и 380 kHz, (1764 и 790 m).

3. Чувствителност при отношение сигнал/шум 20 dB:

- КВ - 100 μ V,

- СВ - 50 μ V,

- ДВ - 100 μ V.

4. Междинна честота - 468 ± 2 kHz.

5. Избирателност по съседен канал при разстройка ± 10 kHz - 23 dB.

6. Избирателност по огледален канал:

- КВ - 10 dB,

- СВ - 30 dB,

- ДВ - 36 dB.

7. Изходна мощност при $k < 10\%$ - 1,5 W.

8. Високоговорител - електродинамичен с постоянен магнит и мощност 2 W.

9. Консумирана мощност - 40 W.

10. Габаритни размери - 49/31/22 cm.

Принципна схема:

Принципната схема на приемника е близка до тази на „Септември“ тип Р-III-55-3. Основните промени са в използвания мрежов трансформатор и в стойностите на някои елементи.

Схемното решение на бобинния блок и разположението на елементите са дадени на фиг. 1, а външният му вид - на фиг. 2.

Бобинният блок е изпълнен като самостоятелен възел с вграден галетен превключвател, използван в приемниците „Мир“, „Дружба“ и „Септември“, а също и в приемниците „Родина“ и „Балкан“. Входната и осцилаторната части на приемника са изпълнени на хептода 6ВЕ6.

Както се вижда от схемата, блокът е с три вълнови обхвата - къси, средни и дълги вълни. Входните бобини за всички обхвати са с трансформаторна връзка с антената. Настройката им се осъществява с феритни сърцевини и тример-кондензатори, отделно за трите обхвата. Тримерът на СВ - C_5 се използва като допълнителен капацитет за късовълновия и дълговълновия обхвати, поради което, настройката на СВ трябва да предхожда тази на КВ и ДВ. (Тример-кондензаторите за ДВ са тип „мустак“, а тези на СВ са монтирани на променливия кондензатор, или на специален държач до основата му.)

С цел намаляване на смущенията от паразитни сигнали с честоти, близки до междинната честота, във веригата на антената е включен последователният филтър La, C_2 .

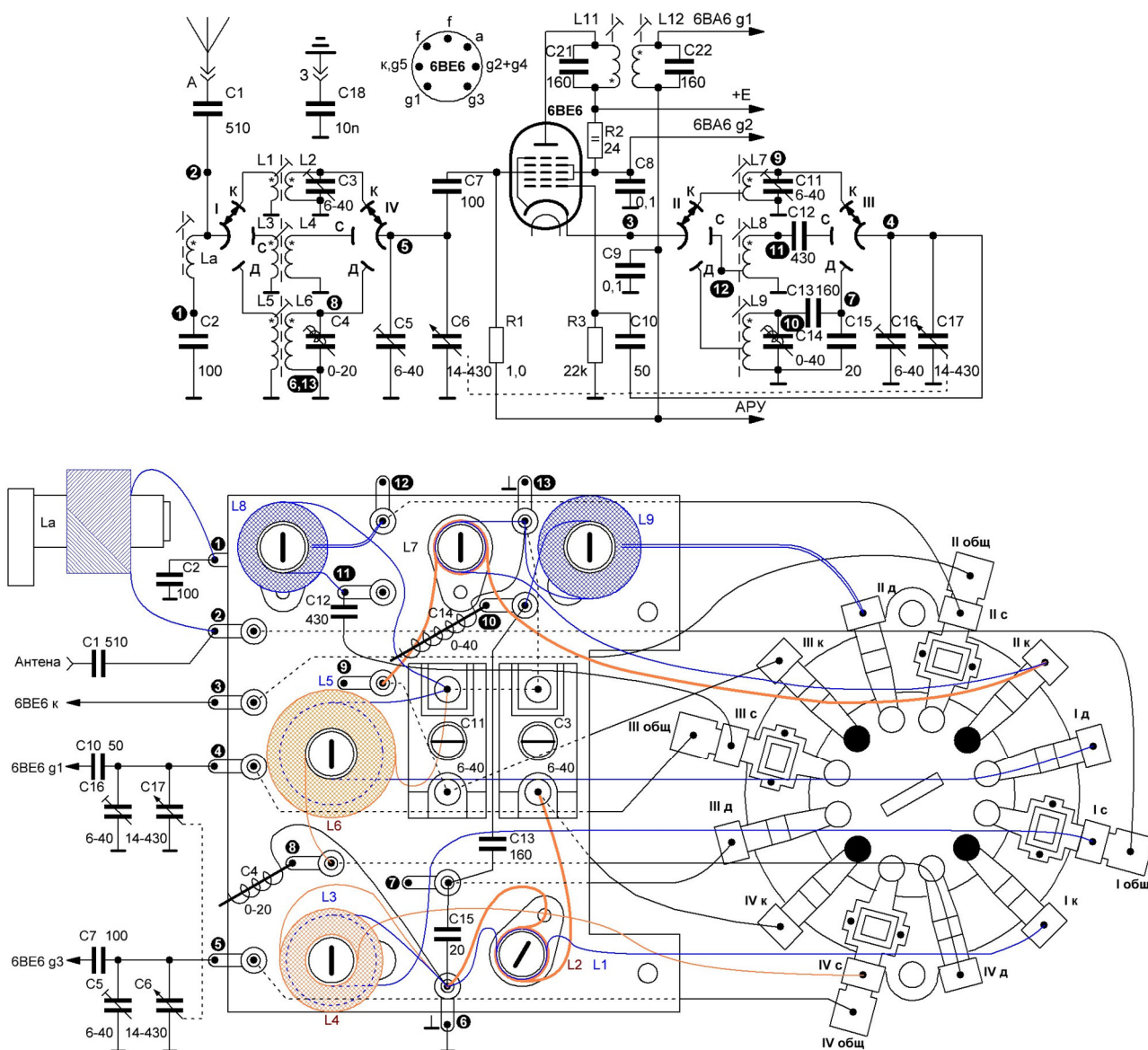
Хетеродинната част на приемника е изпълнена по триточкова схема с катодна автотрансформаторна обратна връзка. Настройката на осцилаторните кръгове се осъществява също с феритни сърцевини и тример-кондензатори. Тримерът на СВ (C_{16}), се използва като допълнителен капацитет за късовълновия и дълговълновия обхвати, поради което, настройката на СВ трябва да предхожда тази на КВ. С кондензаторите C_{12} и C_{13} , съответно за средни и дълги вълни, се постига триточново спрягане на кръговете, а настройката на трептящите кръгове става в двете крайни точки.

Точките за настройка са отбелязани върху скалата на приемника. Те са:

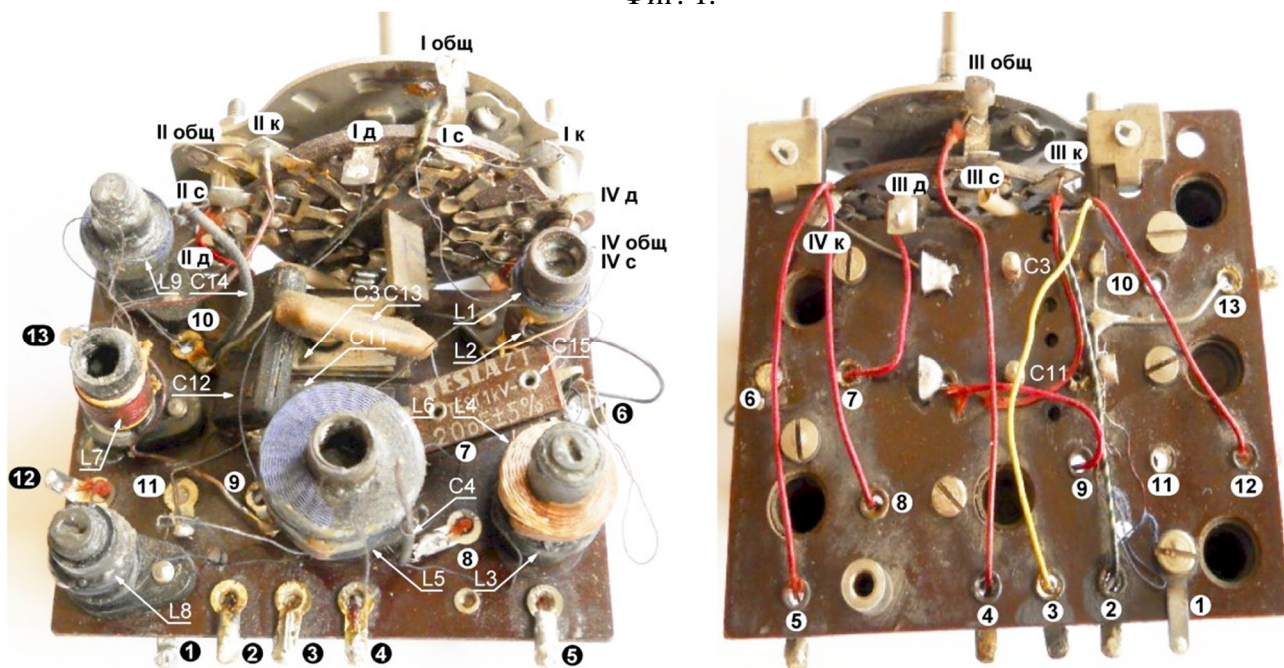
- 6,6 MHz и 17,2 MHz, за КВ,

- 590 kHz и 1480 kHz, (510 и 200 m), за СВ,

- 170 kHz и 380 kHz, (1764 и 790 m), за ДВ.

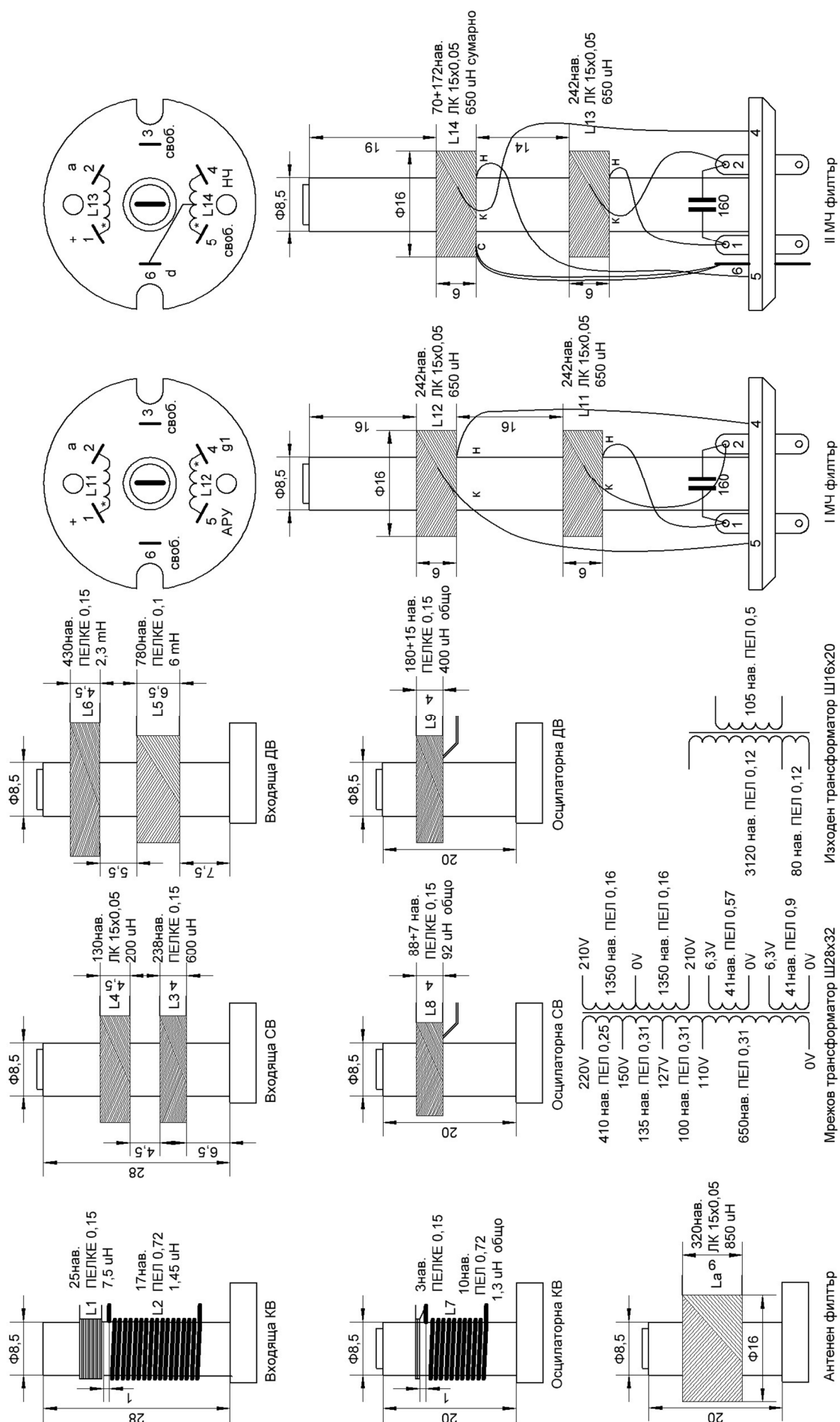
Фиг. 1.

Фиг. 2.

Смесването е умножително - входният сигнал се подава на трета решетка, а осцилаторният - на първа решетка на хептода 6BE6.

За усилване по междинна честота се използват два междинночестотни трансформатора, включени в анодните вериги на хептода 6BE6 и пентода 6BA6 (фиг. 3). И двата трансформатора работят в режим на надкритична връзка между кръговете, но по-близка до критичната.

В схемата на детектора се използва единият диод на радиолампата 6AT6. За да се намали влиянието на ниското входно съпротивление на детектора, изходният кръг на втория междинночестотен филтър е включен частично. Към него са включени филтрите за МЧ (C_{27} , R_4 , C_{28}) и R_{43} , C_{41} на оптичния индикатор EM4 - „магическо око“. Потенциометърът за регулиране на силата на звука R_5 и съпротивлението R_6 са товарно съпротивление на детектора.

Системата за автоматично регулиране на усилването (APY) е изпълнена с втория диод на 6AT6. Използвана е схема на APY със задръжка. Сигналят се взема от анода на 6BA6 през кондензатора C_{31} и се изглажда от групата R_8 , C_9 . От там постъпва през съответните елементи към третата решетка на 6BE6 и първата решетка на 6BA6. Напрежението на удръжка постъпва на диода от извод на регулируемото съпротивление R_{16} , през съпротивлението R_9 .

За усилване на НЧ се използват триодната част на лампата 6AT6 и изходящият пентод 6AQ5. Триодът работи като усилвател на напрежение със съпротивителен товар. В анодната му верига е включен кондензаторът C_{30} , предпазващ радиолампата от самовъзбуждане и степенният тонрегулатор R_{12} , C_{34} . Необходимото отрицателно преднапрежение на управляващата решетка се получава от протичащия решетъчен ток през съпротивлението R_7 .

Изходящият пентод работи като усилвател на мощност с трансформаторен товар и осигурява мощност 1,5 W при коефициент на нелинейни изкривявания $\leq 10\%$. Преднапрежението на първа решетка се взема от пада на напрежение върху съпротивлението R_{16} през утечното съпротивление R_{11} . За намаляване на коефициента на нелинейни изкривявания и подобряване на честотната характеристика, е употребена отрицателна обратна връзка по напрежение, изпълнена със съпротивленията R_{14} и R_6 .

Захранването на приемника е трансформаторно. Трансформаторът има изводи за 110, 127, 150 и 220 V. Към първичната му страна е включено изкуствено заземяване на шасито на радиоприемника, изпълнено с кондензаторите C_{38} , C_{39} . Максималният траен ток, който може да протече между шасито и земя при съприкосновение, е по-малък от 0,35 mA. (Величината на прага на усещане за протичащ ток през човешкото тяло е $(0,6 \div 1,5)$ mA.) Това поставя високи изисквания към параметрите и надеждността на монтираните кондензатори.

Изправителят е двупътен, изпълнен на радиолампата 6X4. Характерно за схемата е, че филтрирането на изправеното напрежение става чрез допълнителна компенсационна намотка в първичната страна на изходния трансформатор и съпротивлението R_{13} . Това е разпространен похват за намаляване на мрежовия брум. Този начин на бездроселно захранване - с използването на компенсационна намотка, дава сравнително добри резултати.

На фиг. 3 е показана принципната схема на приемника, а на фиг. 4 - намотъчните данни.

Скала и скален механизъм:

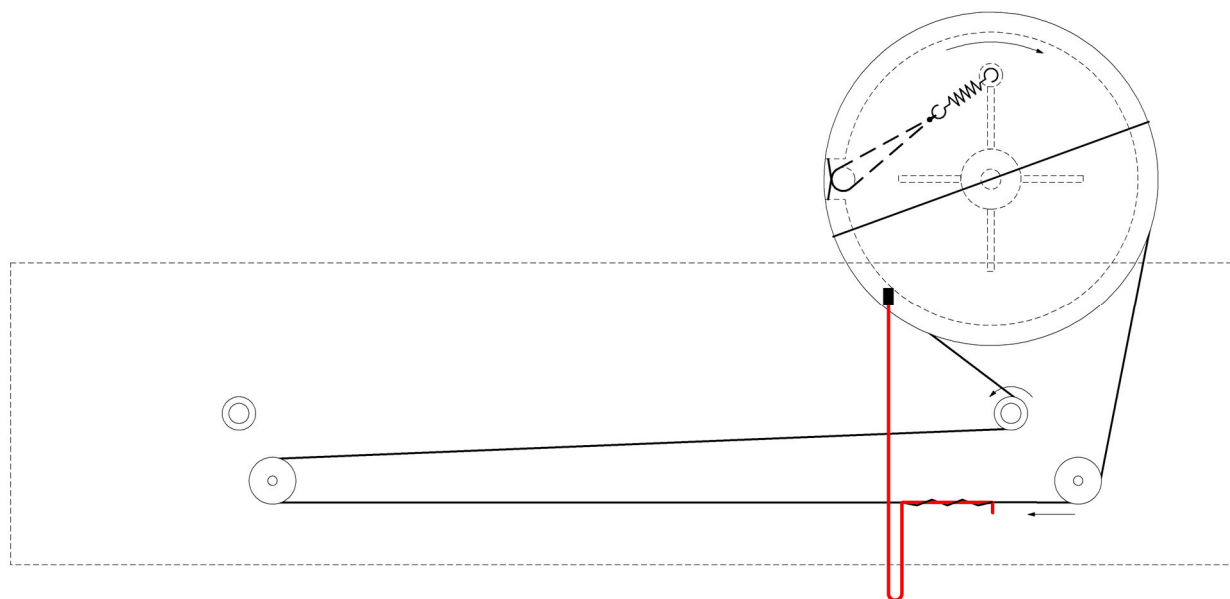
Скалата е негативна, със златисти надписи и прозрачни полета за станциите. Върху нея са нанесени всички по-големи европейски радиостанции. Тя е много по-голяма от тази на радиоприемник „Септември“, което от своя страна е довело до увеличаване на работния ход на стрелката. Затова, диаметърът на диска на променливия кондензатор е увеличен. Конструиран е нов унифициран диск, използван и в приемниците „Пионер“.

Рефлекторът е от полупрозрачна материя. Това осигурява по-равномерно разпределение на светлината на скалната крушка. Скалата и рефлекторът имат специални отвори, през които минават двойните оси. Стрелката е изработена от стоманена тел, като на върха ѝ е надянат дебелостенен шлаух против задиране в обратната страна на скалата или в рефлектора.

Скалата на приемника е показана на фиг. 5, а кинематиката на скалното движение - на фиг. 6.

Фиг. 5.

Фиг. 6.

Акустична система:

Високоговорителят е производство на завод „Ворошилов“. Разработен е за внедряване в приемниците „Хр. Ботев“, „Балкан“, а също и в жичната радиофикация, но с намалена мощност (с по-малка магнитна система). Общият му вид е показан на фиг. 7.

Говорителят има следните технически данни:

- номинална мощност 2 W,
- активно съпротивление на шпунката $5 \pm 0,5 \Omega$,
- честотна лента $100 \text{ Hz} \div 7 \text{ kHz}$,
- неравномерност $< 14 \text{ dB}$,
- клирфактор $\leq 9 \%$,
- средно звуково налягане $10 \pm 0,7 \mu\text{Bar}$,
- средна абсолютна чувствителност $7 \pm 0,5 \mu\text{Bar}/\sqrt{\text{W}}$.

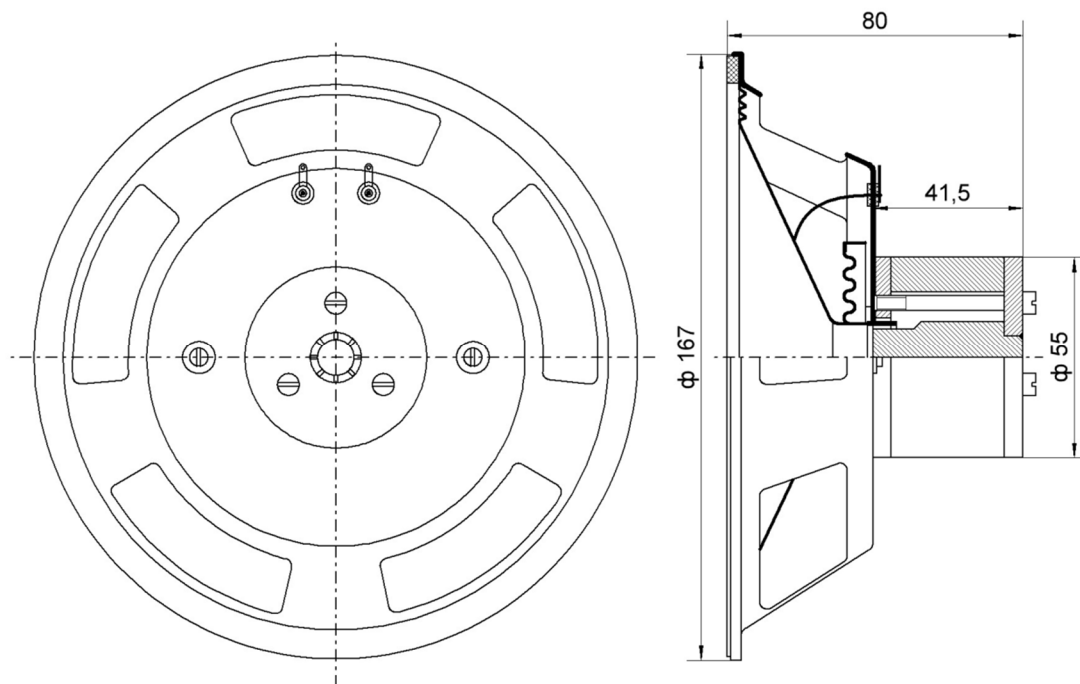
Честотната характеристика на говорителя е показана на фиг. 8, а импедансната - на фиг. 9.

Шасито има форма на пресечен конус. Направено е чрез дълбоко изтегляне на стоманена ламарина. Петте големи прозорци не позволяват колебателната система да бъде демпфана. Магнитната система се състои от постоянен магнит от сплав „Al-Ni“. Горната и долната полюсни наставки са захванати с три винта. От своя страна, горната полюсна наставка е занимена към шасито, като между тях е поставена картонена шайба.

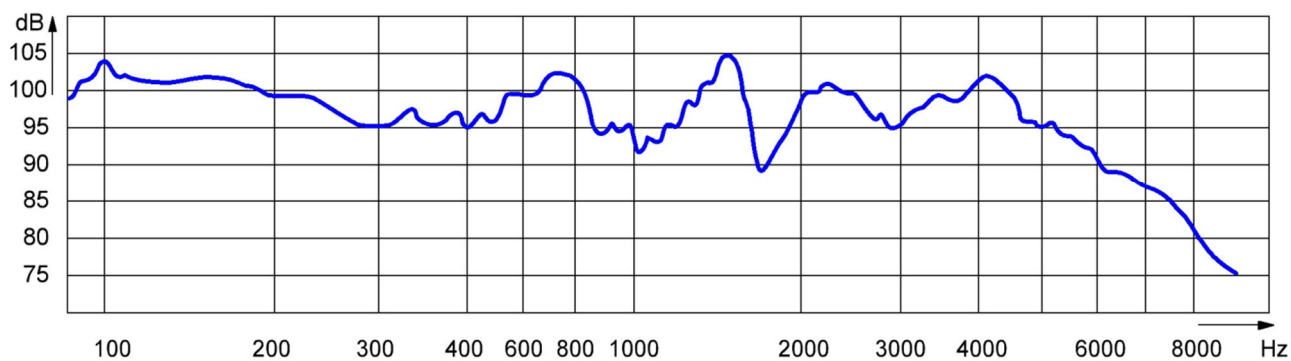
Мембраната на високоговорителя е конусна. Гънките ѝ са изтънени, с оглед да се понижи резонансната честота на колебателната система, респективно, да се подобри възпроизвеждането на ниските честоти. Освен това, мембраната е най-дебела в центъра и постепенно изтънява към периферията.

Трептилката е пресована от специално уравновесен копринен плат, пропит с бакелитов лак. Това изключва появяването на деформации в нея, които биха разцентровали високоворителя. Монтирана е на стоманен държач, който се закрепва и регулира с помощта на два винта.

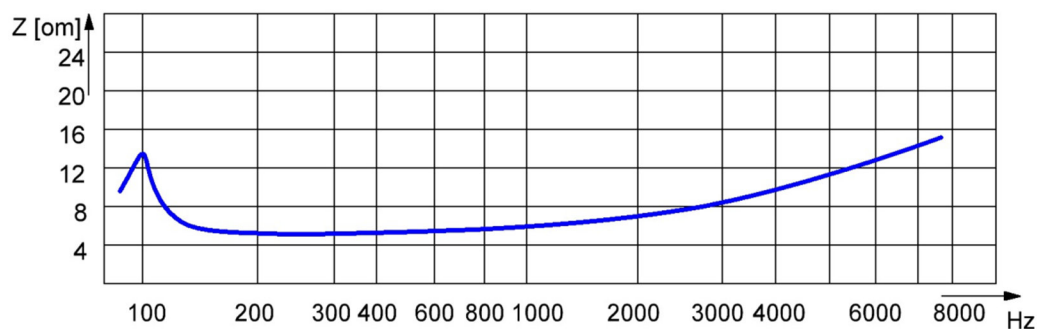
Височината на шпулката е с около 1,5 mm по-голяма от дебелината на горната полюсна наставка. По този начин, обхванатият от шпулката магнитен поток е почти постоянен при възпроизвеждане на ниските честоти, когато мембраната прави най-големи амплитуди. Така, нелинейните изкривявания са по-малки.

Фиг. 7.

. Фиг. 8.

Фиг. 9.

По материали от:

1. сп. Радио и телевизия, кн. 3 - 1955 г.

Б. Ст. Петков

2. сп. Радио и телевизия, кн. 6 - 1955 г.

Б. Ст. Петков

3. сп. Радио и телевизия, кн. 12 - 1955 г.

Ив. Марангозов, Б. Илиев

4. сп. Радио и телевизия, кн. 1 - 1957 г.

инж. Б. Петков

5. сп. Радио и телевизия, кн. 2 - 1959 г.

Ив. Вълчев

6. Радиоприемник „Христо Ботев“ - зав. № 10052, произведен 1955 г.

Обработка, актуализация и допълнения:

инж. Любомир Божков, 2023 г.